

Uchwała z dnia 6 sierpnia 1998 r.

III ZP 22/98

Przewodniczący SSN: Zbigniew Myszka (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, po rozpoznaniu w dniu 6 sierpnia 1998 r. na posiedzeniu jawnym sprawy z powództwa Marka R. przeciwko Domowi Pomocy Społecznej w Ł. o odprawę rentową, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi postanowieniem z dnia 8 kwietnia 1998 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 § 1 KPC:

Czy pracownikowi zatrudnionemu na podstawie umowy o pracę na czas określony, który przeszedł na rentę inwalidzką po dniu rozwiązania tej umowy, przysługuje odprawa rentowa stosownie do § 16 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 19.07.1996 r. w sprawie wynagrodzenia za pracę i przyznania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, prowadzonych przez organy administracji rządowej (Dz. U. Nr 96, poz. 448), jeżeli inwalidztwo jego powstało przed zatrudnieniem w pozwanym zakładzie, zaś przed rozwiązaniem umowy o pracę na czas określony, stał się niezdolny do pracy i pobierał zasiłek chorobowy do dnia przyznania świadczenia rentowego?

p o d j ą ł następująca uchwałę:

Pracownikowi, który przeszedł na rentę inwalidzką (rentę z tytułu niezdolności do pracy) po rozwiązaniu umowy o pracę na czas określony przysługuje jednorazowa odprawa pieniężna na warunkach określonych w § 16 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 19 lipca 1996 r. w sprawie zasad wynagradzania i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą, dla pracowników zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomo-

cy społecznej prowadzonych przez organy administracji rządowej (Dz. U. Nr 96, poz. 448) także wtedy, gdy jego inwalidztwo powstało przed podjęciem tego zatrudnienia, jeżeli pracownik stał się niezdolny do pracy wskutek choroby stwierdzonej w czasie zatrudnienia i prowadzącej, po nieprzerwanym okresie pobierania zasiłku chorobowego, do przyznania mu renty.

U z a s a d n i e

Przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowni Najwyższemu zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego. Powód był zatrudniony jako główny specjalista w pozwanym Domu Pomocy Społecznej w Ł. od 1 grudnia 1995 r. na podstawie szeregu umów o pracę na czas określony w pełnym wymiarze czasu pracy. Ostatnia umowa terminowa była zawarta na okres od dnia 1 września 1996 r. do dnia 30 września 1996 r.

Od dnia 26 września 1996 r. do dnia 30 września 1996 r. powód otrzymywał wynagrodzenie z tytułu niezdolności do pracy, a od dnia 1 października 1996 r. do dnia 22 czerwca 1997 r. korzystał z zasiłku chorobowego. Przed nawiązaniem stosunku pracy z pozwanym powód był zaliczony do II grupy inwalidów, z ustaleniem braku możliwości określenia daty powstania inwalidztwa. Decyzją z dnia 16 lipca 1997 r. organ rentowy przyznał powodowi - na jego wniosek złożony w dniu 24 czerwca 1997 r. - rentę inwalidzką II grupy od dnia 23 czerwca 1997 r., tj. od dnia zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego. W dniu 11 lipca 1997 r. powód wystąpił o wypłatę odprawy rentowej, której pozwany odmówił mu - argumentując, że terminowa umowa o pracę rozwiązała się z upływem czasu na jaki była zawarta, tj. z dniem 30 września 1996 r., a zatem nie wystąpił związek ustania stosunku pracy z przejściem na rentę.

Stanowisko to podzielił Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Łodzi, który wyrokiem z dnia 15 października 1997 r. oddalił powództwo o zapłatę kwoty 3.468,00 zł z ustawowymi odsetkami, odpowiadającej wysokości dochodzonej odprawy pieniężnej w związku z przejściem powoda na rentę inwalidzką. Sąd ten uznał, że powód nie spełnił warunków do przyznania tego świadczenia określonych w § 16 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 19 lipca 1996 r. w sprawie wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla

pracowników zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej prowadzonych przez organy administracji rządowej (Dz. U. Nr 96, poz. 448, powoływanego dalej jako rozp. MPiPS z 19 lipca 1996 r.), wobec braku związku czasowego, przyczynowego lub funkcjonalnego pomiędzy ustaniem stosunku pracy, a przejściem powoda na rentę inwalidzką.

Na tle takiego stanu sprawy Sąd Wojewódzki powziął wątpliwość w zakresie wyrażonym w treści przedstawionego Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego - wskazując, że z literalnego brzmienia przepisu § 16 ust. 1 rozp. MPiPS z 19 lipca 1996 r. mogłoby wynikać, iż warunkiem nabycia jednorazowej odprawy pieniężnej jest ustanie stosunku pracy z powodu nabycia prawa do renty inwalidzkiej, bądź też podjęcia przez pracownika starań zmierzających do skutecznego uzyskania świadczenia rentowego. Nabycie prawa do renty nie musi nastąpić bezpośrednio po rozwiązaniu stosunku pracy, ale konieczny jest związek ustania stosunku pracy z powstaniem prawa do renty inwalidzkiej. Ustawodawca dopuścił szerokie rozumienie tego związku występującego nie tylko w przypadkach, w jakich ustanie stosunku pracy zbiega się bezpośrednio z nabyciem prawa do renty. Związek ten judykatura Sądu Najwyższego określiła nie tylko jako przyczynowy i czasowy, ale również jako funkcjonalny.

Analizując istnienie takiego związku na tle rozpoznawanej sprawy Sąd Wojewódzki wypowiedział argumenty zarówno za jego przyjęciem, jak i za odrzuceniem. W ocenie tego Sądu okoliczność zaliczenia powoda do II grupy inwalidów, przed podjęciem zatrudnienia u pozwanego na podstawie kolejnych umów terminowych, oraz rozwiązanie ostatniej z nich z upływem czasu na jaki była zawarta, tj. z dniem 30 września 1996 r., wyłączają związek przyczynowy i czasowy pomiędzy rozwiązaniem stosunku pracy a nabyciem prawa do renty od dnia 23 czerwca 1997 r. (od dnia zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego). Rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło bowiem jako rezultat terminowego charakteru łączącej strony umowy o pracę, a zatem było niezależne od nabycia uprawnień rentowych.

Natomiast odmienna interpretacja analizowanej normy może wskazywać, że przyznanie spornej odprawy pieniężnej następuje również wtedy, gdy pracownik nabywa prawo do renty inwalidzkiej z powodu choroby rozpoczętej w czasie trwania stosunku pracy, która po jego ustaniu prowadzi do nabycia prawa do renty inwalidzkiej po nieprzerwanym okresie pobierania zasiłku chorobowego. Taki zbieg zdarzeń świadczy o zachowaniu wymaganej przez ustawodawcę ciągłości i prowadzi do na-

bycia jednorazowej odprawy pieniężnej, wynikającej z przejścia na rentę. Dodatkowo za przyznaniem tego prawa świadczy aktualnie powszechny charakter tego jednorazowego świadczenia, którego powód nie może być pozbawiony.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Treść § 16 ust. 1 rozp. MPiPS z 19 lipca 1996 r. stanowi, że pracownikowi spełniającemu warunki uprawniające do renty z tytułu niezdolności do pracy lub emerytury, którego stosunek pracy ustał w związku z przejściem na rentę lub emeryturę, przysługuje jednorazowa odprawa pieniężna w wysokości uzależnionej od stażu pracy. Regulacja ta stanowi powtórzenie zasady wyrażonej w art. 92¹ KP, który ustanowił jednorazową odprawę pieniężną w minimalnie gwarantowanej wysokości jednomiesięcznego wynagrodzenia, jako powszechne świadczenie pracownicze, należne każdemu pracownikowi w wypadku przejścia na rentę lub emeryturę po ustaniu stosunku pracy. Z tej obligatoryjnej i powszechnej formuły wywodzi się dopuszczalność ustalenia - w drodze szczególnych regulacji płacowych prawa pracy - korzystniejszych przesłanek nabycia, wyższego wymiaru, czy też odstąpienia od zasady jednorazowego charakteru tego uprawnienia.

Analizowany przepis rozporządzenia wykonawczego przewiduje prawo do jednomiesięcznego lub wyższego wymiaru jednorazowej odprawy pieniężnej w związku z przejściem na rentę lub emeryturę, w wysokości uzależnionej od legitymowania się określonym stażem pracy, obliczonym według zasad obowiązujących przy ustalaniu okresów uprawniających do dodatku za wysługę lat.

Powołane regulacje prawne wiążą prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej z ustaniem stosunku pracy w związku z przejściem na rentę lub emeryturę, przez co prawo to ma każdy pracownik spełniający warunki uprawniające do renty z tytułu niezdolności do pracy lub do emerytury, którego stosunek pracy ustał w związku z nabyciem tych uprawnień. Wynika stąd, że jednorazowa odprawa pieniężna przysługuje z tytułu ustania stosunku pracy w związku z przejściem na rentę lub emeryturę, a zatem prawo to powstaje po ustaniu stosunku pracy oraz w związku i w dacie nabycia uprawnień rentowych lub emerytalnych. W szczególności nie występuje uzależnienie nabycia prawa do odprawy pieniężnej od sposobu ustania (rozwiązania lub wygaśnięcia) stosunku pracy, jeżeli ten pozostaje w związku, tj. prowadzi bezpośrednio lub po okresie nieprzerwanego korzystania z chorobowych świadczeń pra-

owniczych (wynagrodzenia z tytułu czasowej niezdolności do pracy) lub ubezpieczeniowych (zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego) do przyznania renty lub emerytury.

Istotne jest również to, że w przypadku nabycia rentowych lub emerytalnych uprawnień z ubezpieczenia społecznego stosunki pracy mogą być rozwiązane tylko na ogólnych zasadach określonych w przepisach Kodeksu pracy lub w przepisach szczególnych. Normy prawa pracy nie określają sposobu ustania stosunku pracy z powodu przejścia na rentę z tytułu niezdolności do pracy lub na emeryturę, co w szczególności oznacza, iż sposób określany potocznie jako rozwiązanie stosunku pracy w związku z uzyskaniem jednego z tych świadczeń wywołuje skutki prawne związane z ustawowo określonym sposobem rozwiązania lub wygaśnięcia (ustania) stosunku pracy.

Warto nadto sygnalizować, że spełnianie przez pracownika warunków uprawniających do renty z tytułu niezdolności do pracy lub do emerytury nie stwarza dla żadnej ze stron obowiązku rozwiązania stosunku pracy, przeto zachowanie prowadzące do ustania stosunku pracy w związku z nabyciem uprawnień rentowych lub emerytalnych musi przyjąć określoną w przepisach prawa pracy formę prawną rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy. W tym sensie prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej jest niezależne od sposobu ustania stosunku pracy, byleby przyczyna rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy była bezpośrednio lub ostatecznie powiązana z nabyciem prawa do renty lub emerytury. W takim rozumieniu prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej przysługuje zawsze, jeżeli ustanie stosunku pracy następuje w związku z uzyskaniem przez pracownika - spełniającego warunki uprawniające do renty lub emerytury - prawa do jednego z tych świadczeń, chyba że pomiędzy ustaniem stosunku pracy a uzyskaniem renty inwalidzkiej wystąpiłyby zdarzenia, które łączność tę unicestwiają, np. rozwiązanie stosunku pracy bez wypowiedzenia w trybie art. 52 § 1 KP, bądź podjęcie nowego zatrudnienia przed przyznaniem uprawnień rentowych.

W zakresie dotyczącym odprawy rentowej, w bogatym dorobku judykatury Sądu Najwyższego wskazywano, że związek między ustaniem stosunku pracy a nabyciem prawa do renty lub emerytury może mieć nie tylko charakter przyczynowy lub czasowy, ale także funkcjonalny (por. w szczególności wyrok z dnia 23 listopada 1993 r., I PRN 111/93, OSNCP 1994 z. 12 poz. 243). Ten normatywny związek jest rozumiany w ten sposób, że gdyby nie ustanie stosunku pracy, to pracownik speł-

niający warunki uprawniające do renty lub emerytury nie wystąpiłby o przyznanie jednego z tych świadczeń. Dlatego pojęcie przejścia na rentę lub emeryturę interpretowane jest w kategoriach obiektywnych, co oznacza, że nie jest ważny zamiar pracownika skorzystania z tych świadczeń lecz rzeczywisty, obiektywny skutek w postaci skorzystania z przyznanego świadczenia rentowego lub emerytalnego w związku z ustaniem stosunku pracy (tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 4 czerwca 1991 r., I PZP 17/91, OSNCP 1992 z. 3 poz. 37).

Wprawdzie judykatura przyznająca pracownikowi prawo do jednorazowej odprawy rentowej, gdy uzyskał on rentę nie z dniem zakończenia stosunku pracy, lecz po upływie okresu pobierania zasiłku chorobowego z powodu choroby rozpoczętej w czasie zatrudnienia, a zakończonej po ustaniu stosunku pracy, zasadniczo posiadała odniesienie do bezterminowych stosunków pracy, to Sąd Najwyższy już w uzasadnieniu uchwały z dnia 2 marca 1994 r., I PZP 4/94 (OSNAPiUS 1994 nr 2 poz. 24) sygnalizował pogląd, że również rozwiązanie umowy o pracę zawartej na czas określony, które następuje wraz z upływem ustalonego przez strony terminu, nie pozbawia pracownika prawa do odprawy, jeżeli zbiega się w czasie z jego przejściem na emeryturę lub rentę inwalidzką. Stanowisko to potwierdzają obowiązujące regulacje prawne, które nie uzależniają prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej od rodzaju stosunku pracy, który ustaje w związku z przejściem pracownika na rentę lub emeryturę, jeżeli choroba prowadząca po nieprzerwanym okresie pobierania świadczeń z tytułu niezdolności do pracy do nabycia prawa do renty została stwierdzona w czasie trwania stosunku pracy i ma charakter przyczyny decydującej, tj. ze swej istoty przyczyny sprawczej, prowadzącej do skorzystania z uprawnień do renty lub emerytury. Z tytułu niezdolności do pracy wskutek choroby pracownik jest uprawniony przede wszystkim do nabycia chorobowych świadczeń pracowniczych (świadczenia przysługujące w okresie niezdolności do pracy - art. 92 KP) lub do świadczeń z ubezpieczenia społecznego, które mogą prowadzić do odzyskania sprawności zawodowej po okresie czasowej niezdolności do pracy. Okres choroby i pobierania tych świadczeń może przy tym trwać dłużej niż stosunek pracy, a prawo do emerytury lub renty dla osoby spełniającej warunki do ich przyznania powstaje dopiero z dniem zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego (art. 76 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin - Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Prawo do jednorazowej odprawy rentowej może zatem powstać dopiero po przyznaniu i skorzystaniu przez uprawnionego pracownika z

renty inwalidzkiej. Dotyczy to również pracownika, który był inwalidą przed podjęciem zatrudnienia terminowego, ale nie korzystał z renty inwalidzkiej i stał się niezdolny do pracy w czasie tego zatrudnienia wskutek choroby prowadzącej, po nieprzerwanym okresie pobierania zasiłku chorobowego, do przyznania mu uprawnień rentowych. Jeżeli taki pracownik nie korzystał z jednorazowej odprawy pieniężnej w związku z przejściem na rentę, to jako pracownikowi, którego terminowy stosunek pracy ustał w związku z przejściem na rentę przysługuje mu jednorazowa odprawa pieniężna na warunkach określonych w § 16 ust. 1 rozp. MPiPS z 19 lipca 1996 r.

Nadto w stosunku do powoda, u którego inwalidztwo dla celów zatrudnienia osób niepełnosprawnych stwierdzono przed podjęciem zatrudnienia terminowego, nieprzyznanie mu jednorazowej odprawy pieniężnej byłoby niedopuszczalną dyskryminacją w rozumieniu art. 11³ KP, która oznaczałaby bezprawne pozbawienie go należnego uprawnienia z uwagi na okoliczności związane z jego stanem zdrowia.

Powyższe względy prowadziły do podjęcia określonej w sentencji uchwały.

=====